

ДРУГ ТИТО СЕ ЈОШ НИЈЕ ВРАТИО

Из болнице у Севојну извукли емо и велики број тежих и лакших рањеника. Ту је и медицинско особље. Сви чекају наређење — шта даље радити и у ком се правцу кретати.

Немци су нагло и неочекивано продрли из Ужица према Златибору — у стопу за нама, Иешто се непредвиђено десило. Мине које су биле постављене под мостове или нису на време упаљене или због неисправности нису експлодирале. То нас је довело у овај нимало лак положај, који ће се и политички негативно одразити код малодушних и оних који нису били чврсто везани за народнослободилачку борбу и КПЈ.

Мориле су ме мисли шта је са Чичом и другом Титом. У погледима свих другова и другарица — лед и слутње. Нико се не усуђује да гласно пита — где је друг Тито, а сви чекају да се изненада појави и својим присуством реши све бриге.

Око шест сати увече поче око мене неко дошаптавање. Ускоро почеше да напуштају кућу и да прелазе у другу. У кући са мношвом остаде их мало и као по договору продужише ћутање. Од нервозе почех да отварам ладнице једног ормана и да загледам чист наслаган веш. Наумих да узмем један бели пешкир и марамицу-две. Домаћина нема у кући. Хтео бих да узмем јер ми то треба, а незгодно ми је без одобрења власника, Колеbam се. У оопственим очима изгледам као лопов. Ипак се одлучујем и узимам бели пешкир и везујем га око врата. После извесног времена враћа се Цана Бабовић, издваја ме на страну и саопштава:

— Друг Тито се још није вратио. Одлучено је да се сместа крене у правцу Ужица, да га нађемо и помогнемо да изађе на Златибор. И даље, одлучено је да се образује једна ударна — бомбашка група од радника који се добровољно јаве за овај ноћашњи задатак, а ти ћеш, пошто имаш ратно искуство, предводити ту групу.

Било ми је драго што ми је поверен тако тежак и одговоран задатак. Брзо смо се скупили и добро наоружали. Постројио сам у мраку мали одред од тридесет људи, саопштио задатак, знак распознавања, Србија — слобода. У случају ноћног сукоба с Немцима и растурања у ноћи зборно место нам је била вила испред које смо кренули.

Упутили смо се ужичким путем. Патрола напред, патрола, са стране, а остали са мном путем у правцу Ужица. Треба послушквати и кретати се нечујно, по снегу, с тим да ме одмах известе ако шта примете — пре него ма шта предузму.

Махом су то били улсички младићи, радници, углавном графички. Ишли смо у слепу ноћ, у неизвесност, у најодговорнији борбени задатак — требало је пронаћи врховног команданта друга Тита.

Одмичемо од Златибора према Ужицу полако и нечујно, али сви до једнога сигурно да ћемо задатак који нам је Партија поверила извршити. Одједном се две силуете помаљају уз брег к нама. Претходница ме извештава. Преносим да стану ту где су се затекли, а сам крећем напред ка претходници. Њих двојица су све ближе — чак им се и дах чује — иду уз брдо. Не много гласно одсекох:

— Стој! Ко иде?

И одједном, мени добро познат и драги глас:

— А ко је тамо?

— Овде Влада са друговима! Пошли смо ти у сусрет, друже Тито.

— Добро је, баш сте у прави час дошли.

Друг Тито се руковао са свима, а онда смо сели поред пута да се одморимо и да у малом заклону попушимо по цигарету.

На повратку ка Златибору имали смо исти поредак, с тим што је сада друг Тито био у средини колоне, а ја на зачелју, са заштитницом. Наш долазак међу другове и другарице на Златибору остао је за мене незабораван. Сви су се окупили око друга Тита да га виде и чују, да га питају је ли рањен, треба ли му шта и сл. За неколико минута је цео логор знао да је стигао друг Тито и да ће се наћи одговори на сва питања. Одмарајући се друг Тито је почео да прича:

— Кад смо се јутрос растали, ја сам са друговима изашао на положаје наших јединица одакле сам осматрао простор око моста, чекајући експлозију мина и рушење моста. И уместо да се Немци зауставе испред порушеног моста — они су са тенковима и камионима, натовареним пешадијом, кренули у правцу наших положаја, обасипајући нас артиљеријском и пушчаном ватром. У том су и бомбардери почели да туку наше положаје.

Сваки је почео да тражи згоднији заклон од бомби из ваздуха и топова тако да сам се ја иашао сам са овим својим пратиоцем. Онда је немачка гвешадија кренула у напад у стрељачком строју.

Наши борци су се расули на све стране и без команде почели да одступају према Златибору. Нас двојица смо се такође морали пребацивати под борбом — и то наизменично; док је један одступао, други је пуцао. И тако цео дан. Кад смо се одлепили од Иемаца, ја сам успут сакупио око тридесет бораца из разних је-

динида и кренуо овим правцем и, ево нас с вама. Немци су се такође зауставили и ујутро ће нас сигурно поново напасти уз подршку авијације. Морамо још ноћас направити покрет, тако да се све наше снаге повуку у реду и да се мало одморимо од Немаца, да имамо бар један дан предах.

И одмах се зачу команда: Покрет! Правац кретања Увац ~ Кокин Брод — Санцак.

Колоне су се брзо оформиле и кренуле у снежну ноћ. Успут је трбало наћи погодно место и закопати део архиве ЦК КПЈ, архиву Главног народноослободилачког одбора за Србију, више сандука сребрног новца од по 20 и 50 динара и још други материјал који би представљао терет на путу.

Колона бораца је полако и споро одмцала преко Златибора под снежним покривачем. Иако је била зора, сви смо радосно запалили прву јутарњу цигарету (целе ноћи је пушење било забрањено). Испред мене је ишао борац чудна изгледа и несигурна корака с „партизанком“ преко рамена. Лице му је било цело замотано у завоје, а отвор је имао само на устима и очима. И руке су му биле увијене у завоје. Држао их је одхмкнуте од тела, а корачао је раширених ногу. Гледао сам га и сетих се детета завијеног у пелене које кад се одмота рашири голе руке и ноге.

Хтео сам да заподенем какав весео разговор, да га орасположим и кажем му да је добро што и тако испечен носи пушку — злу не требало и сл. Али се моја радозналост стишала јер сам схватио да га сваки покрет боли. Осим тога, запажам по жућкастој боји завоја да више дана није превијен.

Био је то Павле Савић, професор Београдског универзитета (данас познати научни проналазач — атомиста) с којим сам се упознао неколико дана раније. И он је био један од рањених приликом експлозије авионских бомби у Ужицу. Било је доста људских жртава, а Павле Савић је добио опекотине по целом телу и зато сада тешко корача. . . Није никакво чудо што га нисам познао када смо се понова срели марта 1942. године у Фочи, јер је то тада био човек са мени потпуно непознатим лицем.

У зору смо стигли у село Драглицу испод Златибора. Разместили смо се по разбацаним сеоским кућама и стајама. Хладно је, неиспавани смо, уморни и гладни. Стрпали смо се у једну собу сеоске куће — и свако је почео да дрема. Чуо се само енглески емисар код четника Драже Михаиловића, мајор Хадсон. Пије човек врућу ракију и, клатећи се, пева „Спремте се спремте четници. .

Цана Бабовић љутито и презриво добаци:

— **Каква је ово безобразна тичина? Види га, молим те, сад је наједном проговорио српски, а када је дошао са Равне Горе да моли за свога Дражу, није знао ни једне друге речи сем енглеских.**

— **Цана је запазила да се ја и Хадоон познајемо од раније и упита ме гласно да и он чује?**

— Је ли богати, Владо, од када се ти познајеш са овим типом?

Одговорио сам јој да се познајемо већ неколико година пошто је он био пред сам почетак рата у Крупњу, у подрињским рудницима — у које је био уложен енглески капитал. Представљао се за рударског инжењера. Ја сам то рекао другу Титу још у Ужицу, наглаоивши му да Хадсон зна српски језик доста добро.

Наше заштитнице су већ успоставиле борбени додир с Немцима а и четници су се комешали и шмилали око нас. Продужили смо покрет, стигли у село Радоињу и сместили се у школској згради. Увече сам отишао на састанак код друга Тита и Кардеља који су се били сместили у једној сеоској кући на брегу — чини ми се у кући командира једне партизанске чете, састављене од Санџаклија. На том састанку сам покренуо питање свог повратка у Србију. Друг Тито ми је саветовао да останем још неко време с њима, па да се у повољнијој ситуацији вратим у Србију — у подрињски и ваљевски крај. Наглаоно је да би пробијање кроз редове немачке војске и четничких јединица било врло тешко и погибелно и да у одреду и штабу Ваљевског партизанског одреда, који је у целини остао иза леђа Немаца, могу још неко време без мене.

Друг Кардељ је подржао разлог друга Тита, па ме је и он уверавао да треба да останем још неко време с Врховним штабом и снагама које су прешле у Санџак.

Ја сам, пак, цело вече тврдоглаво образлагао супротно — да треба одмах да се вратим. Као разлог наводио сам — да сам обавештен да се једна већа група другова и другарица чланова КП и СКОЈ-а враћа у околину Чачка, Улсица, Горњег Милановца и Ваљева; да су четници пронели глас како су ме комунисти убили; да крај од Ужица до Ваљева познајем добро, јер сам у априлу као војни обвезник прешао преко тих села и планина и да према томе не треба да брину за мене; и, најзад, да се овде у Радоињи цела једна чета — Колубарска из Ваљевског одреда — спрема на повратак у Србију.

Тако смо се узајамно убеђивали пре, за време и после вечере. Јели смо чварке, сир и хлеб иако нам је то домаћица дала рекав ШР: „Ето, морам да вам дам као гостима, иако ми је командир чете наредио да без његовог одобрења не смем никоме дати храну, јер је ово спремљено за нашу војску, партизане“. Упитах је где је и како се зове тај командир, а она смешећи се одговори: „Па другови, командир партизанске чете је мој син, па ћу ја некако изаћи с њим на крај, јер видим да сте и ви наши борци, партизани“. (Била је то партизанска кућа браће Арсе и Момира Бошковића.). А онда се то вече збила занимљива сцена. Наиме, друг Кардељ је познат као човек који и када му нешто није право — реагира мирно, без повишеног гласа и далеко од тога да опсује. Међутим, данас се и њему омакло — опоовао је бога. Покушавајући да узјаше коња није успео у два-три покушаја, а онда сам му

Ја помогао држећи коња за оглавље. Тада је опоовао бога. А увече друг Тито, Митар Бакић и ја погледали смо се и очмма споразумели. Почео сам као да се љутим и приговарам другу Кардељу да ме не поштује као православног попа, јер псује преда мном. Док су другови Тито и Митар озбиљних лица ћутали и погледали час у мене час у друга Кардеља, он је почео сасвим озбиљно да ми се извињава. Игра је трајала врло кратко — а онда смо почели сви да се смејемо, чему се придружио и друг Кардељ.

На крају, то вече, добио сам пристанак од друга Тита да се вратим у Србију, с тим да се ујутро детаљније договоримо.

(Из књмге „И то да се зна“, Загреб, 1968).

Влада ЗЕЧЕВИЋ.